

Список використаних джерел

1. Ільченко В. Р., Гуз К. Ж. Освітня програма «Довкілля». Інтеграція змісту природничо-наукової освіти. Київ-Полтава, 1999. 120с.
2. Ільченко В. Р. Гуз К. Ж., Зелюк В. В., Ляшенко А. Х., Дзюбкін Г. Г. Проект моделі школи майбутнього «Людина і довкілля» // Імідж сучасного педагога. 2008. № 7-8. С. 61-67.
3. Ляшенко А. Х., Кузьміна Л. І. Освітня модель «Довкілля як школа» – нова навчальна технологія, Початкова школа. 2007. №11. С. 22-29.

Андрій Хомич Ляшенко

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА УЧНІВ З ІНТЕГРОВАНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО КУРСУ «ДОВКІЛЛЯ» 5-6 КЛАСИ

У статті розглядається зміст роботи в освітньому середовищі моделі «Довкілля як школа», яка наповнює педагогічну технологію «Довкілля» природо відповідним змістом роботи.

Ключові слова: довкілля як школа, уроки серед природи, дидактично-динамічні паузи, польовий практикум, образ світу.

В статье рассматривается содержание работы в образовательной среде модели «Окружающая среда как школа», которая наполняет педагогическую технологию «Окружающая среда» природосоответствующим содержанием работы.

Ключевые слова: окружающая среда как школа, уроки среди природы, дидактически-динамические паузы, полевой практикум, образ мира.

The article considers the content of work in the educational environment of the model «Environment as a school», which fills the pedagogical technology «Environment» with the nature of the relevant content of work.

Key words: environment as a school, lessons in nature, didactic-dynamic pauses, field workshop, world image.

УДК [502-044.247:140.8-043.83]:37. 011. 3-052

І. М. Олійник

РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ ЗНАНЬ ПРО ПРИРОДУ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗУ СВІТУ ШКОЛЯРІВ

Актуальність дослідження. В Концепції «Нової української школи» визначені основні напрямки розвитку освіти. На сучасному етапі реформування освіти в країні особливого значення набуває проблема формування цілісності змісту і педагогічного процесу його реалізації. Закономірність переходу до нового типу освіти визначається необхідністю формування в учнів адекватної сучасному рівню знань картини світу, цілісного світорозуміння і наукового світогляду, інтеграції особистості в національну та світову культуру. Нова

освітня парадигма найтіснішим чином пов'язана з інтегративним підходом до визначення змісту і розробки технологій організації освітнього процесу на всіх рівнях, від початкової школи до вузівської підготовки.

Сутність інтеграції багатокомпонентного змісту освіти полягає в тому, що вона дає можливість дитині сприймати предмети і явища цілісно, різнобічно, системно і емоційно.

Метою статті є розкриття роль інтеграції знань про природу у формуванні образу світу школярів, його цілісності та життєствердності.

Виклад основного матеріалу. Знання про природу становлять природничо-науковий фундамент картини світу сучасної людини. Наявність в учня поняття цілісності знань про природу світу створює умови для оволодіння ним основами сучасного природознавства, сучасними методами пізнання природи; самоорганізацію у конструюванні моделі світу; розуміння своєї ролі у світі.

Втілення в освітній процес психолого-педагогічних основ формування в учнів природовідповідного образу світу та його основи – образу природи відіграє важливу роль у створенні стратегії розвитку життєствердного суспільства. Це положення підтверджене аналізом філософських (Е. Фромм, М. В. Попович), психологічних (О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, С. Д. Смирнов), педагогічних (К. Ж. Гуз, В. Р. Ільченко, М. Г. Стельмахович, А. В. Степанюк, Т. П. Усатенко) досліджень. На основі аналізу останніх зроблено висновок про необхідність інтеграції знань про природу при формуванні образу світу учнів.

У стандарті природничо-наукової освіти мінімум знань про багатоманітність природного середовища подається в комплексі біологічної, фізичної, хімічної і інших компонентів знань про природу. Засвоюючи їх, учень має зрозуміти, що світ єдиний і неподільний, що люди умовно розділили знання про природу на окремі науки, аби полегшити їх опанування і використання.

Обсяг й цілісність наукової картини світу школяра у першу чергу залежить від змісту освіти та його структурування. Засвоєння знань про природу має орієнтувати учня на створення ним особистісно значимої системи знань про природу – образу природи, який удосконалюється з розвитком свідомості людини і слугує їй «органом», за допомогою якого вона взаємодіє з природою, перетворює її, усвідомлюючи наслідки своїх дій і відповідаючи за них. Умовою створення образу природи у свідомості учня є неперервний, такий, що триває упродовж усього шкільного навчання, процес формування в учнів природничо-наукової картини світу як системи знань про природу, заснованої на загальних закономірностях природи.

Сучасна природничо-наукова освіта має забезпечити синергетичне самоформування учнем свого образу природи, свого «образу я» у природі, який забезпечить не тільки йому, а й суспільству виважене, екологічне спілкування із середовищем життя.

Необхідною умовою формування у школярів наукової картини світу є досягнення цілісності знань учнів починаючи з початкової школи. Для цього

необхідне врахування образу світу, що вже склався у дитини до приходу в школу. Важливим, на нашу думку, є те, що збагачуватися та коректуватися повинні не фрагментарні знання, а образу світу в цілому внаслідок засвоєння нових знань об'єднаних у цілісність через інтеграцію знань на основі фундаментальних закономірностей природи: збереження, періодичності, спрямованості самочинних процесів [8, 70].

Образ світу, який, згідно педагогічної теорії К. Д. Ушинського, людина будує самостійно, відображає єдність зв'язків і відносин навколишнього світу. За словами вченого, він виступає в якості «духовної призми», що переломлює навколишній світ, який сприймає людина. У відповідності до неї, виробляється ставлення особистості до світу визначається вибір стратегії поведінки [9].

Образ світу – це суб'єктивна – в розумінні особистісної значимості картина світу. Вона відображає особливості самої особистості, її внутрішнього світу, її ставлення до оточуючих.

Образ світу у дитини – це взаємозв'язок образів найрізноманітніших об'єктів. Від повноти, яскравості і виразності образу залежить поведінкова орієнтація дитини в конкретній ситуації, активність і вибірковість її дій. Психологи (Б. Р. Ананьєв, Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв, А. У. Петровський, С. Л. Рубінштейн, Д. І. Фельдштейн) у своїх роботах довели, що «образ», як форма існування ціннісного ставлення людини до світу, реально регулює діяльність людини.

Вчені довели, що сприйняте поступає в мозок не в чистому, первісному вигляді, а лягає на підготовлену схему, яка задана сумою попередніх актів сприйняття. Свідомість за допомогою органів чуттів завчасно виділяє і розмічає те, що із оточення передбачається «вмонтувати» в образ світу. З одного боку, суб'єкт пізнання підсвідомо створює для себе «когнітивну карту середовища», яка направляє і робить вибірковим його сприйняття. А з іншого боку, об'єкти довкілля надають можливості, які можуть бути сприйняті або не сприйняті суб'єктом.

Образ світу в свідомості дитини твориться синергетично – узгоджуються попередній досвід взаємодії суб'єкта пізнання і довкілля. Процес формування образу світу часто здійснюється стихійно відповідно до виявлених нею зв'язків у середовищі життя, звичок мислення, які найчастіше повторюються в її діяльності, взаємодіях із об'єктами соціоприродного середовища життя [1]. Цей образ світу може бути як життєствердним, так і агресивним чи деструктивним – у залежності від умов навчання учня.

Для того, щоб знання впорядковували образ світу, систематизували його потрібно розуміти з чого складається образ світу дитини – «особливий тип світобачення» (В. Зеньківський), і враховувати його будуючи траєкторію навчання, чіткіше визначити перспективи й ефективніше організувати освітній простір.

Динаміка формування картини світу у людини характеризується рухом від міфологічної, філософської, універсально-символічної – до наукової

картині світу. Обов'язковою умовою оволодіння науковим пізнанням є визнання безумовної цінності наукових знань, аналізу навколишнього світу в освітній практиці.

Сучасний школяр вже багато знає з різних джерел. При організації навчання потрібно враховувати те, що життєвий пізнавальний досвід школяра не «гірше» і не «краще» досвіду науки, він – інший, з усіма відповідностями і невідповідностями, єдністю та протиріччями, що впливають з цього. Стихійний процес формування образу світу – це фаза створення нової (своєї) реальності, коли йде пошук зразка для наслідування, матеріал для моделювання майбутнього. По суті, цей світ – міф, який існує в єдиному екземплярі, його простір мозаїчний; в ньому «панує момент» [5], цей образ іноді дуже неадекватний дійсності, але, що дуже важливо – цілісний.

Коли дитина йде в школу, її образ світу розвалюється на очах – цілісна картина світу, яка вже склалася «розпадається» на окремі навчальні предмети і курси, майже не пов'язані між собою. Школяреві незалежно від наявного у нього образу світу, пропонується один і той же зміст освіти, у сукупності всіх його основних компонентів: мотивів навчальної діяльності, знань, умінь, досвіду творчої діяльності.

Шкільне знання, накладається на ще невпорядкований образ світу, якщо воно не впорядковує його, то стає ще одним інформаційним потоком. І ця інформація швидко витирається, виявившись не потрібною в практиці і тому виникають сумніви в її корисності. І, як наслідок, відбувається збіднення індивідуального образу світу дитини, її досвід ніби відсувається в сторону, дитина відчуває себе психологічно дискомфортно, схильною до тривожності. Для дитини стає очевидним, що вона сама, її життя, внутрішній світ не цікаві педагогу.

Образ світу – це суб'єктивна – в розумінні особистісної значимості картина світу. Вона відображає особливості самої особистості, її внутрішнього світу, її ставлення до оточуючих. Необхідною умовою формування у школярів наукової картини світу є досягнення цілісності знань учнів починаючи з початкової школи [8].

Інтеграція знань про природу має на меті закласти у школярів основи цілісного уявлення про природу і сформувати власне ставлення до законів її розвитку.

Серед концепцій сучасних авторів, що досліджують проблему інтеграції змісту освіти, потрібно виділити концепцію інтегрованого курсу «Довкілля» (авт. В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз), в рамках якої основою для об'єднання знань школярів у цілісну систему виступають фундаментальні закономірності природи та основи народної педагогіки. Продуктом інтегрованого навчання на думку авторів курсу виступає життєствердний образ світу «як особистісно значима системи знань, в основі якої лежать загальні закономірності (збереження, спрямованості самочинних процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у природі). Життєствердний образ світу в процесі навчання має формуватися як власний продукт учня, внаслідок неперервного застосування законів, загальних закономірностей до пояснення властивостей

об'єктів, явищ дійсності; досягається цілісність свідомості учнів, у них формується звичка «діяти по закону» [6].

Психологи Ж. Піаже, Л. Занков, В. Давидов довели, що загальні закономірності природи доступні розумінню дітей з перших років навчання в школі. Саме тому учням необхідно давати знання про загальні закони природи і формувати вміння застосовувати їх як ключ до розуміння дійсності, формування свого світорозуміння – образу світу.

Вплив образу світу на пізнавальну активність учнів, мотивацію навчання, розвиток інтелекту підтверджений у дослідженні ефективності освітньої системи «Довкілля».

Побудова моделі світу у свідомості людини потребує поєднання всіх складових мислення. Інтегративні механізми мислення (минулого і майбутнього, позитивних і негативних емоцій, предметного, комунікативного і рефлексивного досвіду, репродуктивного і творчо-продуктивного мислення) при створенні образу світу об'єднуються в інтегративне мислення вищого рівня, яке формується в процесі узагальнення на основі закономірностей природи. Основою формування картини світу та її особистісно значимої складової – образу світу є розуміння змісту загальних закономірностей, які об'єднують знання дітей з різних галузей у цілісність.

При вивченні курсу «Довкілля» використовується система методів, що ґрунтується на дослідженнях видатного педагога Джона Дьюї, який визначав молодший шкільний вік як період коли дитиною керують природні потяги: до дослідництва та висновків, конструювання, комунікації, моделювання об'єктів реального світу. Вчений стверджував, що «знайомство з наукою повинно відбуватися не з якимось зовсім новим змістом, а як з факторами, вже включеними в минулий досвід дитини та як з інструментами, за допомогою яких можна легко та ефективно цей досвід впорядкувати» [4].

При вивченні довілля школярі спостерігають, досліджують, роблять висновки, використовуючи особистий досвід, працюють в групах, створюють моделі, розробляють проекти. Це сприяє тому, що учні отримують цілісне уявлення про світ, адже вивчають явища з точки зору різних наук та вчаться вирішувати реальні проблеми за допомогою знань з різних дисциплін. Завдяки такій організації навчання у школярів розвиваються так звані наскрізні вміння, які є спільними для всіх компетентностей: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми [2; 3].

Для формування картини світу школяра та її особистісно значимої складової – образу світу необхідно:

- враховувати образ світу, що вже склався у дитини як матеріал для моделювання картини світу;
- навчальну діяльність будувати так, щоб збагачувався і коректувався образ

світу в цілому, а не фрагментарні знання та образи одиничних об'єктів. Здійснення сутнісної інтеграції: об'єднання знань у цілісність за допомогою фундаментальних закономірностей природи та основ народної педагогіки;

– використання методів та прийомів навчання, що допомагають впорядкувати наявний у дітей досвід: спостереження, дослідження, моделювання, проектна діяльність тощо;

– організувати освітній простір, де створена можливість дослідження й конструювання знань (набуття досвіду народження нових ідей, рішень у спільному обговоренні);

– проведення інтегративних днів, коли уроки різних предметів проводяться інтегровано у процесі спілкування дітей з довкіллям.

Список використаної літератури

1. Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу. Полтава: Довкілля-К, 2004. 472 с.

2. Державний стандарт початкової освіти. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України № 688 від 24.07.2019 р. (2019) [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF/para%5> (дата звернення 19.04.2021).

3. Державний стандарт базової освіти. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 898 від 30.09. 2020 р. (2019) [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.04.2021)

4. Д'юї Дж. Демократія і освіта. Літопис, 2003. 289 с.

5. Зеньковский В. В. Психология детства. Берлин: Русская книга, 1923. 348 с.

6. Ільченко В. Р., Гуз К. Ж. Цілісна освіта «Довкілля» як варіант складової освіти для сталого розвитку. Педагогічна і психологічна науки в Україні, 2012. С. 137–148.

7. Ільченко В. Р., Гуз К. Ж. Модернізація содержания образования как национальная проблема. Педагогика. 2010. № 4. С. 4–8.

8. Ільченко В. Р., Гуз К. Ж. Освітня програма «Довкілля». Концептуальні засади інтеграції змісту природничо-наукової освіти. Київ-Полтава: ПОПОПП, 1999. 211 с.

9. Ушинський К. Д. Педагогічні статті та матеріали до «Детского мира» та «Родного слова»: вибрані твори. Київ: Рад. шк., 1986. Т. 2. 560 с.

Ірина Миколаївна Олійник

РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ ЗНАНЬ ПРО ПРИРОДУ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗУ СВІТУ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядаються особливості формування образу світу школярів роль інтеграції природничо-наукової освіти в цьому процесі. Охарактеризовано образу світу школярів як особистісно значимої цілісності знань про світ – вихідний пункт і

результат будь-якого пізнавального процесу. Особливу увагу зосереджено на важливості врахування образу світу при побудові траєкторії навчання школярів та ефективної організації освітнього простору.

Ключові слова: інтеграція, картина світу, образ світу, природничо-наукова освіта.

В статье рассматриваются особенности формирования образа мира школьников и роль интеграции естественнонаучного образования в этом процессе. Охарактеризован образ мира школьников как личностно значимой целостности знаний о мире – исходный пункт и результат любого познавательного процесса. Особое внимание сосредоточено на важности учета образа мира при построении траектории обучения школьников и эффективной организации образовательного пространства.

Ключевые слова: интеграция, картина мира, образ мира, естественно-научное образование.

The article examines the features of the formation of the image of the world of schoolchildren and the role of integration of natural science education in this process. The image of the world of schoolchildren is characterized as a personally significant integrity of knowledge about the world – the starting point and result of any cognitive process. Particular attention is focused on the importance of taking into account the image of the world when building a trajectory for schoolchildren's learning and effective organization of the educational space.

Key words: integration, picture of the world, image of the world, natural science education.

УДК 373.29(070.432)

Самойленко Оксана Анатоліївна

Марченко Тетяна Володимирівна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність теми дослідження. В умовах інтеграції української освіти і науки у світовий освітній простір, її реформування і становлення на принципах гуманізму, етно- й дитиноцентризму, здоров'язберігаючого простору й соціально-адаптивної компетентності важливою проблемою стає підготовка фахівців, упровадження новітніх прогресивних технологій, цільових науково-педагогічних досліджень і концептуальних засад у практику діяльності навчальних закладів України. Важливими засадами модернізації вищої педагогічної освіти є випереджувальне спрямування професійної підготовки студентів, ліквідація розриву між змістом педагогічної освіти й досягненням педагогічної науки і практики.